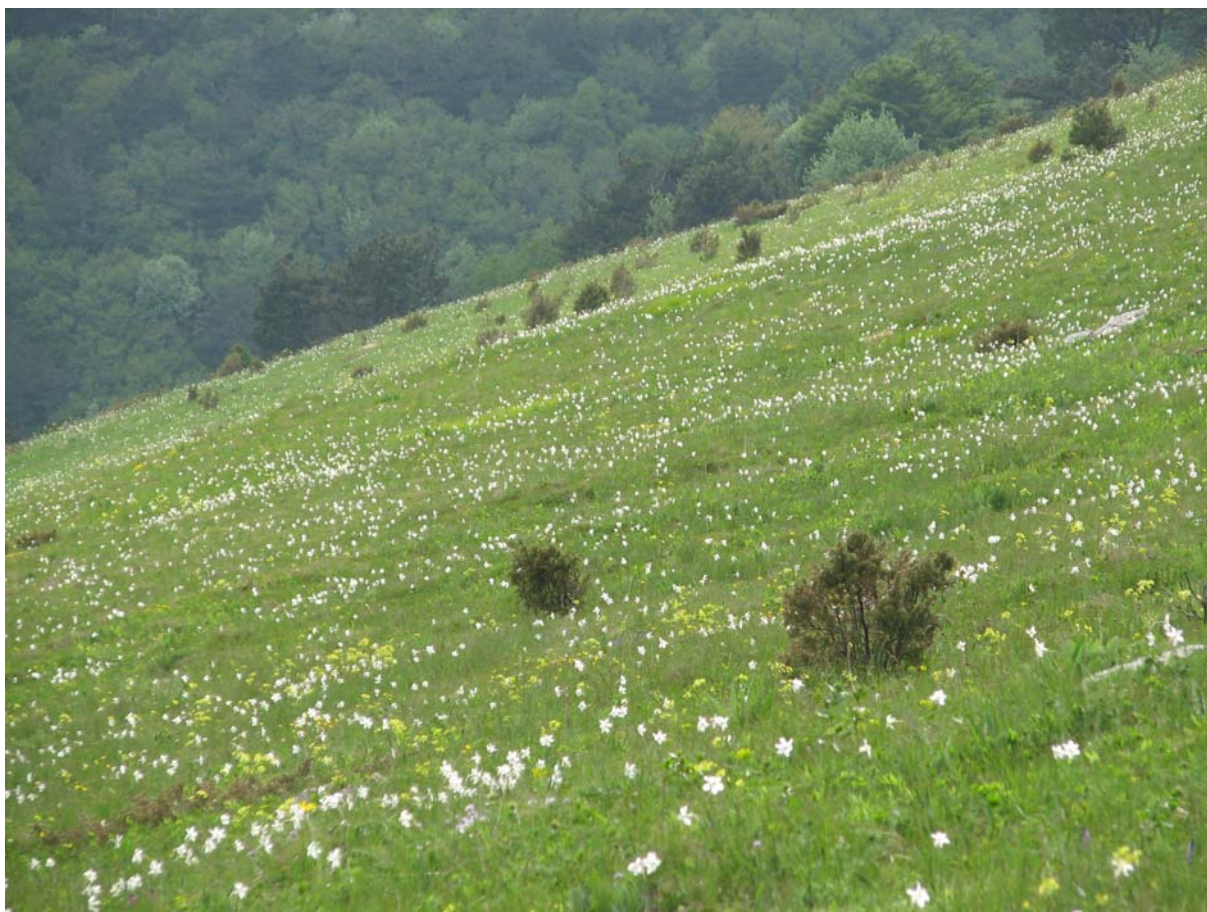

Cerkev na Gori svetega Urbana

Ob blagoslovitvi obnovljene cerkve sv. Urbana
na Vremščici 24. maja 2009

*V*EM, ODSLEJ ŠE BOLJ VESEL
*R*AD NA VREMŠČICO BOM ŠEL,
*E*NKRATNIH VTISOV SRŽ DOJEL.
*M*IKAVNE CERKVICE SIJAJ
*Š*EPÈTA SLAVE SPET JE KRAJ;
*Č*AST BOGU POJE ROMAR ZDAJ.
*I*N V ČAS POMLADNO NASMEJAN
*C*VETLIC RAZRAST BOG DÁ NA DAN,
*A*L' BLAG OPOJ ŠE SVET' URBAN!

(Vid Premrl)

Cerkev na Vremščici je posvečena papežu Urbanu I., svetniku, ki goduje 19. maja. V okolici mu ponekod rečejo po domače svet Rəban, Vremščici pa Gora svetega Urbana ali Urbanova gora, na kratko tudi Gora, redkeje Urban. V Goričah rečejo Svet' Vrban samo vrhu Gore.

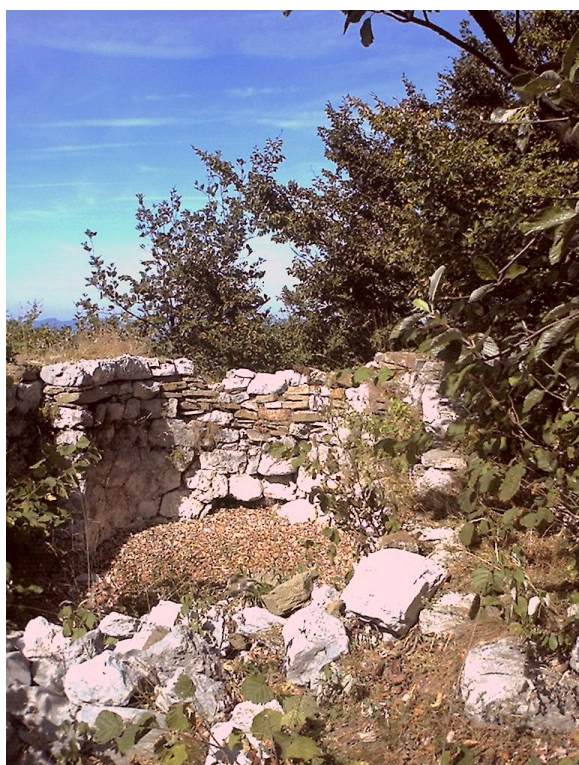
Sveti papež Urban I.

O tem sv. Urbanu je znano le, da se je rodil v 2. stoletju po Kristusu in da je najverjetneje umrl 19. maja leta 230 v Rimu. Zaradi zamenjave z drugim svetim Urbanom, škofom in mučencem v času cesarja Decija, so dolgo praznovali njegov god na dan 25. maja. V 9. stoletju so ga začeli častiti kot zaščitnika vinogradov, kar je bil prvotno sv. Urban, škof v francoskem mestu Langres, zato ga zelo častijo v vinorodnih krajih. Varuje pa tudi pred mrazom, hudo uro, strelo in pijanostjo. Upodabljajo ga v papeških oblačilih, s tiaro, knjigo in palico s trojnim križem, na nemškem jezikovnem območju tudi z vinsko trto ali z grozdem. Na Primorskem so mu posvečene še cerkve v Tominjah, Godoviču, Podragi in Lokavcu.

Sv. Urban ima velik pomen v kmečkem koledarju. O tem pričajo tudi vremenski pregovori, nabrani okoli Vremščice in na gornjem Vipavskem, kjer ima ta svetnik dve podružnični cerkvi: *Tak ko je svet' Urban, tako je štirideset dan* (Gabrče). *Sveti Urban moči, ker mu sveta Marjeta ni tela dati pušeljca. Če je na svetega Urbana dež, je do svete Marjete vsak dan* (Bela). *Kakršen je svet' Urban, tako je štirideset dan* (Cesta). *Na svet' Urban bo šla mati v stan*¹ (Ravne nad Črničami). Pokojna Elka Bezkova iz Nakla pri Škocjanu je slišala tudi staro legendo, da so se sveti Bric pri Naklem, sveti Urban na Vremščici in sveti Socerb na Artvižah pogovarjali med sabo in varovali pred točo.

Nekdanja cerkvica na Vremščici

Zdajšnja cerkev sv. Urbana stoji na koncu položnega slemenca pod vrhom Velike Vremščice, na nadmorski višini nekaj več kot 1000 metrov.² Sezidana je bila v zadnjih nekaj letih na ostankih zidov prvotne cerkve, vkopanih globoko v skalovit breg. Mestoma je vanje vraščena tudi živa skala, zato so se ohranili v kolikor toliko dobrem stanju.

Pred obnovo je bilo mogoče razbrati ponekod bolje, drugod slabše razviden potek obodnih zidov, ki so oblikovali tloris cerkvice s tako imenovano vpisano apsido. Usmerjena je od jugozahoda proti severovzhodu. Na zunaj meri v dolžino 7,50 metra, v širino pa od 4 metre do 3,90 metra. Notranje mere ladje so 4,90 metra x 2,75 metra, apside pa 1,40 metra x 2,10 metra. Na levi strani se je prvotni zid, ki je vkopan globlje v treso, v izsekano reber, ohranil do višine 1,60 metra, pročelje pa je bilo porušeno do tal. Ti zidovi so iz lomljenega apnenca, vezanega z zelo močno apneno malto. Razmeroma velika količina *brdskih škrljic*, skril sivozelenega flišnega peščenjaka, ki so jih še našli pri odstranjevanju ruševin iz cerkvice, priča, da je imela skrilnato streho.³ Franc Dolgan, rojen leta 1903 pri Dolganovih v Volčah in potem priženjen k Držanovim v Gornjo Košano, je večkrat pravil, da se ravno toliko še spomni iz otroštva, ko je imel pet let

¹ Mišljen je stan, staja za ovce.

² V katastrskih mapah ni vrisana, so pa na tistem mestu izhodiščne razmejitve treh katastrskih občin: Gornje Vreme, Volče in Senožče.

³ Najden je bil tudi kos obdelanega kamna, ki bi utegnil biti kos dvostransko poševno prisekanega slemenjaka.

in ga je mati za roko peljala na Vremščico, da je takrat zidovje še stalo pokonci in da je bila streha krita s *škrkami*. Možno pa je tudi, da je bila streha kdaj prej v celoti lesena, se pravi krita s škodlami.⁴ Z eno ali drugo kritino je bila nekdanj v Brkinih in na Pivki, kjer so bile *škrle* in les priročno gradivo, krita večina cerkva, nosila pa so jo ponavadi hrastova ostrešja. Sv. Urban je najverjetneje imel trikapno streho, kakršno ima tudi zdaj.

V tleh zraven cerkvice je bilo najdenih tudi več kosov apnenčevega kamna s profilom, značilnim za gotske portale. V enega izmed njih, ki je nekoliko usločen, je krepko vklesan gotski kamnoseški znak.⁵ Na podlagi tega je mogoče z veliko zanesljivostjo reči, da je cerkva imela v pročelju gotski portal, sklenjen s šilastim lokom. Nad njim je bila najbrž skromna zidana zvončnica ali *lajblc* z ločno lino za zvon, v južni steni ladje pa verjetno dve okenci. Drugih odprtín skorajda ni moglo biti – razen morda zračnika v pročelnem zatrepu ali *svislih*.

Skromni priči nekdanje cerkvice sta tudi dva poševno spodrezana ploščata kosa apnenca, izkopana iz ruševin, ki bi utegnili pripadati mizni plošči nekdanjega oltarja.

Cerkev sv. Urbana prvič omenja naš polihistor Janez Vajkard Valvasor pri opisu župnije Košana v *Slavi vojvodine Kranjske* leta 1689. Istega leta je bila obenem z oltarjem sv. Urbana navedena v Francolovem *Opisu tržaške škofije*, leta 1693 pa še v opisu vizitacije tržaškega škofa Janeza Frančiška Millerja v košanski župniji. Košanska župnijska kronika nekoliko določneje pravi, da je imela cerkev oltar s podobo sv. Urbana. Ta kip iz belega marmorja, visok 53 centimetrov, se je k sreči ohranil. Svetnik v papeških oblačilih in s tiaro na glavi, sedeč na tronu, s knjigo v levici in desnico z iztegnjenima kazalcem in sredincem v učiteljski drži, upira resnoben pogled v navzoče občestvo. Tik njegovega levega stopala je izdolbena majhna luknja, v katero je bilo verjetno vstavljeno znamenje njegove papeške oblasti, palica s trojnim križem. Po mnenju umetnostnih zgodovinarjev bi kip, ki je slogovno težko določljiv, označili kot poljudno delo neke lokalne baročne delavnice. Možno je, da je bil v cerkvi na Gori že v času omenjene vizitacije konec 17. stoletja.

⁴ V Urbarju cerkve sv. Petra v Volčah in sv. Štefana v Košani, na primer, je izpričano, da je imela cerkev v Volčah v 17. stoletju škodlasto streho.

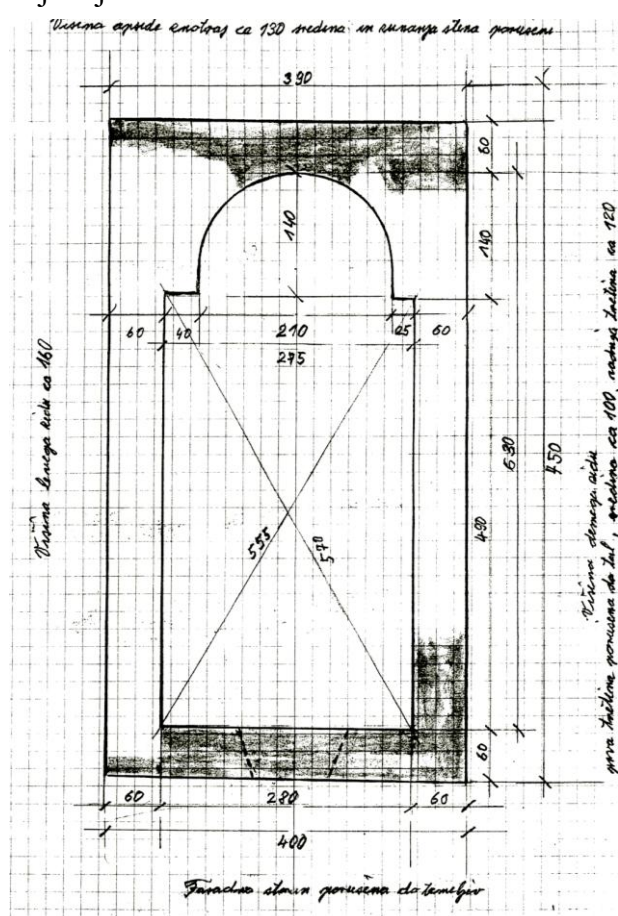
⁵ Take kamnoseške znake vidimo še na bližnji cerkvi sv. Brikcija pri Naklem in na cerkvi sv. Mihaela v Selu na Vipavskem, ki sta bili zgrajeni v prvi polovici 15. stoletja.

Ker je bil kip poškodovan, ga je dal leta 1908 na novo umeščeni košanski župnik Karel Lenassi popraviti kamnoseškemu mojstru Feliksu Tomanu v Ljubljani.⁶ Ta ga je zlepil in postavil v školjkasto zaključeno nišo v takrat priljubljenem psevdorenesančnem stilu. Obnovljenega kipa pa niso vrnili na Vremščico, temveč so mu našli mesto v cerkvi Svete Trojice na prav tako samotnem hribu nad vasjo Čepno.

V znanih pisnih virih se cerkev sv. Urbana zadnjič omenja v urbarju košanske župnije iz leta 1727. V njem je tudi bogoslužni koledar cerkva košanske župnije, v katerem piše, da sta praznik sv. Urbana in obletnica posvetitve njegove cerkve na Vremščici (*Patrocinium, et Dedicatio Ecclae S. Urbani*) na dan 25. maja.⁷ Samo letnica posvetitve, žal, manjka!

Cerkev sv. Urbana med romaniko in gotiko

O času nastanka cerkvice na Vremščici lahko bolj ali manj zanesljivo sklepamo po omenjenih kamnitih »relikvijah« in po njenem tlorisu.⁸ S pravokotnim tlorisom in vpisano apsidno je še najbližja romanskim cerkvicam tako imenovane »istrske skupine«, ki imajo zaobljene oltarne

vdolbine skrite v debelini vzhodne stene, tako da je cerkev na tisti strani na zunaj zaključena z ravno steno. Takšne »skrite apside« s polkrožnim tlorisom v debeli vzhodni steni so pri omenjenih cerkvah obokane s polkupolo, ladijski in oltarni prostor pa imata enotno streho. Tako so naredili tudi pri sedANJI obnovi cerkve.

Najstarejša znana letnica v vsej košanski župniji je bila odkrita v cerkvi Svete Trojice na Čepánskem vrhu. Po izročilu, zapisanem v župnijski kroniki, so pri prezidavanju oltarja v njej dobili relikvije, ki jih je vložil škof Erlango leta 1260.⁹ Temu času ustreza tudi opisana različica romanskih cerkvic. Da sta prvotna čepljanska cerkev in cerkev na Vremščici nastali v istem času, pa izrecno pravi izročilo z Buj, da so si zidarji, ko so zidali ti dve cerkvi, sposojali edini bat tako, da so ga metali z enega hriba na drugi.¹⁰ Njegovo tehtnost potrjuje podobna pripovedka z Vipavskega v zvezi s sočasnim zidanjem cerkve v Šmihelu nad Ozeljanom in Marijine cerkve nad Vitovljami, nastalih v

⁶ Košanska župnijska kronika poroča, da so se v času hude suše, ki je 1908. leta dva mesca pestila košansko dolino, v župniji zaobljubili, da bodo obnovili cerkev sv. Urbana. Zakaj potem obljube niso izpolnili, ni znano, zanimivo pa je, da je bila cerkev vendarle obnovljena okroglih sto let kasneje.

⁷ Morda je pomenljiv še podatek, da so na isti dan praznovali shod (*Concursus*) pri Sveti Trojici nad Čepnim, kjer se je nazadnje našlo mesto za kip sv. Urbana z Vremščice.

⁸ Poleg njih kaže omeniti še približno petnajst manjših kvadrov iz apnenca s fino obdelanimi lici ter stranskimi in ležajnimi ploskvami, ki so najbrž zelo stari. Štirje izmed njih so vzdani v podstavek sedanje zvončnice.

⁹ To je bil Arlongo di Viscogni, tržaški škof od leta 1261 do 1281. Sodeč po tem, omenjena letnica v oltarju Svete Trojice najbrž ni bila točno prepisana, Čepljani pa se vendar lahko pohvalijo, da je na novo imenovani škof prihitel posvetiti prav njihovo cerkev.

¹⁰ To presenetljivo, doslej neznano ljudsko izročilo sem zvedel od Marije Krebelj iz Ribnice, Kaluževe z Buj 10, ona pa ga je v otroških letih slišala iz ust strica Antona Volka, rojenega leta 1886.

času gotike.¹¹ Omenjeni preostanki gotskega portala pri Sv. Urbanu pa kažejo, da je končno zunanjo podobo cerkev najverjetneje dobila v prvi polovici 15. stoletja.

Zaradi starosti je bila najbrž že sredi 18. stoletja v razvalinah, saj na tako imenovanem jožefinskem vojaškem zemljevidu, ki so ga delali v letih 1763 do 1787, ni več označena. Še en posreden argument za veliko starost te cerkvice je dejstvo, da so gospodarsko izkoriščali travnike na Vremščici že v srednjem veku. V urbarju gospodstva Senožeče iz leta 1460 namreč najdemo podatek, da so jih že takrat kosili. Zelo verjetno so tudi že od nekdaj pasli ovce na njej. Vremščica je torej bila občasno obljudena¹² in najbrž je prav ta okoliščina spodbudila ljudi, da so postavili cerkvico v tej odročni samoti. Pri tem so verjetno tudi računali, da jim bo zatočišče v slabem vremenu – kar je, konec koncev, tudi naloga njenega zavetnika. Takšno domnevo podpira tudi ljudsko izročilo, da so bila vrata cerkvice zmerom odprta.

Legendarno izročilo

Ljudsko govorico o cerkvi sv. Urbana na visoki Vremščici, ki je trdila, da najdeš njena vrata zmeraj odprta, tudi če jih zaklenejo, je omenil že Valvasor. V Vremški dolini je o njeni zidavi krožila pripoved, da je moral vsak spovedanec za pokoro prinesiti kamen tja gor. Najstarejši Vremci vejo tudi povedati, da je bil pri cerkvi na mali šmaren velik shod. To je bil ovčarski praznik, ko se je končala letna molža s striženjem ovc, izmenjavo pastirjev, delitvijo sira in še marsičim. Tudi župniku da so takrat *odrajtali* bero. K Sv. Urbanu da so Vremci hodili v velikih procesijah prosit, da bi jim obvaroval živino, posebno ovce, ki so jih nekdam redili v obilnem številu, in vinograde, ki so jih imeli ob vznožju Gore.

Cerkvico je po izročilu čuvala velika kača črnica.¹³ V vaseh pod Nanósom, na Razdrtem, v Stranah, Velikem Ubeljskem, Landolu, Goričah, Hruševju, prek Senožeč, Potoč, Gabrč in Senadol do Čepna in Stare Sušice v Košanski dolini so stari ljudje pripovedovali o ogromni kači, dolgi in debeli ko žrd, zato so jo tudi imenovali *Žrd*, v Senožečah tudi *kača ropotača*. Videl je ni nihče, ker je lazila naokoli samo ponoči, mnogi pa so videli široko rjavo, ožgano pot, ki jo je puščala za sabo na *košeninah*. Eni so pravili, da gre *Žrd* z Nanosa čez Jelenje k sv. Urbanu na Vremščico vsakih pet let, drugi, da napravi to pot vsako leto. Tretji spet, da hodi vsako leto v Javornike. Po mnenju nekaterih je to v kačo zakleta duša, ki se vica,¹⁴ za tiste, ki vejo, da take steze ali *stéčne* uhodijo jazbeci, pa so to *pravce* za otroke.

Najbolj podrobno in obsežno pričevanje o tej kači velikanki je zapisal pred več kot petdesetimi leti Lojze Blažek, Ferjančkov iz Hruševja, ki je bil že od malih nog vnet lovalec kač. Kača da je popolnoma črna in dolga kakor žrd za povezovanje senenih vozov, zato ji nekateri pravijo *Žrdica*. Obseg njenega trupa ocenjujejo očividci na 35 do 40 centimetrov in premer na 15 centimetrov, njena glava pa da je do 25 centimetrov

Igra narave v Kalskih Grižah – suho deblo z debelejšim koncem, ki spominja na kačo velikanko. Po pripovedovanju so tam videli vijugasto sled take kače, ki je bila še daljša ko žrd.

¹¹ O tem sta pripovedovala Julij Terčič, Bričov, Šmihel 51, in Mario Peršič, Tonkov, Ravne nad Črničami 6.

¹² Še v 20. stoletju so v času košnje bivali ljudje na gori tudi po ves mesec. Tam so spali na senu v *jutah*, začasnih bivališčih s krožnim tlorisom, ki so jih naredili iz leskovih vej in obložili s senom.

¹³ Ljudsko izročilo o veliki kači črnici, ki čuva hišo, je bilo zapisano tudi v Rodiku, na obrobju Brkinov.

¹⁴ Izročilo o črni kači, dolgi ko žrd, je živelo tudi na Pregarjah sredi Brkinov. Pripovedko o duši, zakleti v kačo, ki se *martra in vica* ter išče svoj mir in pokoj, pa poznajo, na primer, v Hruševju in Podgradu pri Hrušici.

široka in ima v obsegu več kot pol metra. Dolga pa je okrog osem metrov. Baje so jo некоč videli, ko se je plazila čez potok Nanoščico, ki je na tistem mestu širok šest metrov: kača je bila z glavo že preko potoka, rep pa je bil še na nasprotnem bregu.

V dvajsetih letih 20. stoletja sta doživela strašno srečanje z njo brata Janez in Martin Šklavsov iz Gorič, ko sta kosila onstran Landola. Martin je šel okrog desete ure klepat koso v senco pod hrastovo drevje. Ko je nekaj časa klepal, je začelo pihati. Ozrl se je okrog sebe, a sape ni bilo nobene in tudi pihalo ni več. Začel je ponovno klepati, pa je zopet čul, da piha. Ker spet ni ničesar opazil, je nadaljeval s klepanjem. Čez nekaj minut pa se je ob njegovem stegnu pojavila velika črna kačja glava. Martin je od groze kar odrevenel. Kača je nekaj minut mirno stala ob njem, potem se je odplazila dalje proti bližnjemu potoku Nanoščici. Ko je brat Janez od prepadenega in onemolega Martina zvedel, kaj se je zgodilo, je stekel s koso za kačo, da bi jo ubil, a ko jo je dohitel, je tudi njega ob pogledu nanjo popadel strah, in jo je ucvril nazaj. Drugače pa je ta kača previdna in se plazi naokrog samo ponoči, le v samotnih krajih tudi podnevi. Vsako leto se ob času junijske travne košnje pozna njena sled, kot bi nekdo vlekel težek hlod po travnikih. Takrat gre sled, po kateri trava nekoliko zarumeni, po travnikih mimo Hruševja, Gorič, Landola in Šmihela proti nanoškim gozdovom. Jeseni, ob košnji otave, pa se vrača približno po isti poti nazaj. To bi po mnenju pisca pomenilo, da kača prezimi v kateri jami v nižini na podnanoških gmajnah ali v Lozi, poleti pa gre za plenom v nanoške gozdove. Na Čepnem je med ljudmi še živa pripoved, da so se pred davnimi časi, ko je bila v teh krajih hudo velika suša, ljudje zbrali in šli k *Svetemu Rabanu* molit za dež. V tesno cerkvico da so šli samo župnik in dva strežnika, drugi so stali zunaj. *Gospod* je molil in molil, potem pa je poslal enega strežnika ven, naj pogleda dol proti morju, če se dela kakšna meglica, kar bi napovedovalo dež. – Nič ni, vse je jasno, pride povedat strežnik. Potem so molili še v tretje, in župnik ponovno pošlje strežnika pogledat ven. Zdaj se ta vrne z vestjo, da se je nad morjem vzdignila meglica. Čez kakšnih petnajst minut da je prišel tak naliv, da je bilo vse premočeno. Ko so ljudje videli, da se bo tista cerkev uničila, so prinesli kip sv. Urbana k Sveti Trojici na Čepánskem vrhu. Potem so se razširile govorice, da je svetnik čez noč izginil in da so ga ponovno našli na njegovem hribu. Baje se je sv. Urban kar dvakrat tako vrnil na Vremščico. Menda je potem vznemirjenim vaščanom košanski župnik svetoval, naj mu odlomijo kos kazalca, in ko so to storili, se je kip sprijaznil z novim domovanjem.¹⁵

O dokončnem uničenju cerkve na Vremščici pa govori en sam ljudski glas iz Gornje Košane, ki ga je po vsej verjetnosti navdahnilo izročilo o koncu cerkve Svete Trojice na Lonici nad Trnjem. K cerkvici sv. Urbana da je *mežnar* hodil zvonit avemarijo, a se je naveličal tega opravila. Ko se je potožil župniku, mu je ta, da ne bi bilo več treba zvoniti pa tudi ne maševati v oddaljeni cerkvi, ukazal, naj jo zapali.¹⁶

Obnova cerkve v letih 2005 do 2009

Na dan nedelje 2. oktobra 2005 je bil prvi shod, prva maša v ruševinah cerkvice sv. Urbana, ki jo je daroval župnik iz Slivja Vid Premrl. To se je zgodilo na predlog pobudnikov za obnovo svetišča na Vremščici iz raznih krajev, od Košanske doline do Pivke, Brkinov, Krasa, Ilirske Bistrice, Jelšan, Istre, Goriškega tja do Ljubljane, Maribora, Dunaja in celo Združenih držav Amerike. Ob tej priložnosti je prvi in glavni pobudnik Franc Škrinjar iz Povirja, po skoraj

¹⁵ Podobno zgodbo pripovedujejo v Brezovici: tam je menda kip Matere božje iz porušene cerkve na Gradiščici, ki so ga prenesli v cerkev v Brezovici, trikrat ušel iz nje in se vrnil na Sveti hrib pri Gradiščici. Zato da so Mariji na mestu, ki si ga je sama izbrala, zgradili kapelico.

¹⁶ Janez Zabukovec v knjigi *Slavina* navaja izročilo, da se je trnjski cerkovnik naveličal hoditi vsako soboto prižigat luč v cerkev Svete Trojice na Lonici, do katere je skoraj dve uri hoda. Da mu ne bi bilo treba več hoditi gor, mu je trnjski *gospod* svetoval, naj cerkev, ki je bila krita s škodlami, zažge, in tako da je – na silno ogorčenje ljudi – tudi storil.

celoletnem zbiranju dokumentacije, pridobitvi občinskega dovoljenja, odobritve spomeniško-varstvene službe in soglasja lastnika zemljišča, predstavil ljudem dobre volje iz vseh treh župnij pod to goro in od drugod svojo željo, »da bi se enkrat sveti Urban s streho poklonil Sveti Trojici tam na pivški Lonici. Da bi obnovljeni cerkvi, ta mala in ona večja, postali in ostali trajno znamenje Božje bližine in človeške hvaležnosti.« Srečna okoliščina je bila, da je dobil v župniku Vidu Premrlu prvega somišljenika, sodelavca in prijatelja, kar je omogočilo ta prvi shod in vse nadaljnje delo. Še isti mesec je bil v košanskem župnišču sklican delovni sestanek pobudnikov. Na njem je bila predložena zbrana dokumentacija, izvoljen je bil odbor za obnovo cerkve, dogovorjeno je bilo, naj se začne akcija za zbiranje sredstev in naj se uredi dovoza pot k Sv. Urbanu. Sodelovanje so obljubili tudi košanski gasilci. Pobuda je bila objavljena v Prestopu, Primorskih novicah in v Družini.

Do konca leta so bile očiščene ruševine, v naslednjem letu je bila urejena dovozna pot. Izdelanih je bilo nekaj različic načrta za obnovo cerkve, nekatere na podlagi predlogov in priporočil raziskovalca Božidarja Premrla in umetnostnega zgodovinarja mag. Luke Vidmarja iz Ljubljane. Dne 3. septembra 2006, ko so bile že deloma pozidane stene cerkve, je košanski župnik Zdenko Štrukelj vpricho številnih vernikov blagoslovil nov temeljni kamen v jugovzhodnem vogalu, »kjer se ljubezen povezuje s kamni, ki se zlagajo v nove zidove.« Na licu temeljnega kamna je sklesana glavica angela in nad njo letnica: A 2006 D, se pravi ANNO DOMINI 2006 ali *Leto Gospodovo 2006*.

V letih 2007 in 2008 so pobudnik Franc Škrinjar iz Povirja, zidar po poklicu in po srcu, ter sodelavci z obilno pomočjo košanskih gasilcev, ki so dovažali gradbeni material, sezidali iz lepega zidarsko klesanega kamna novo cerkveno stavbo do strešnega kapa. Večji del kamna je sklesal isti mojster. Za vhod v pročelju so vzdali kamnite vratnike iz stare šole v Dolnji Košani, za okni v južni steni cerkve pa so uporabili okenska okvirja nekdanje hiše Kovačevih s Kala. Pročelje, s katerega se dviga v nebo zvončnica iz klesanega kamna z ločno sklenjeno lino za zvon, delo kamnoseštva Tavčar v Povirju, je nadvse bogato okrašeno s kiparskimi in kamnoseškimi deli ter verzi slivskega župnika Vida Premrla. Na napisnem frizu nad portalom, okrašenem s cveticami Vremščice *vrbanščicami* in *licjanom*, je vklesan trivrstični napis, prepleten s svobodnim akróstihiom in kronogramom:

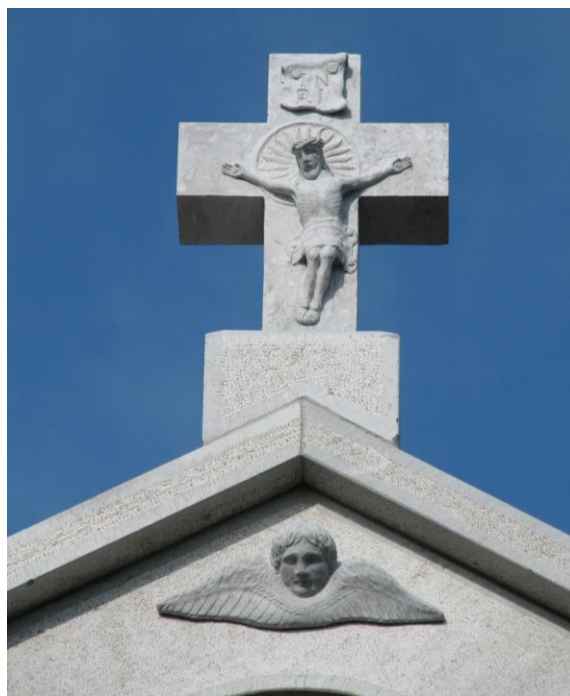

**URBANA SVETGA CERKVICA RUBIN TIARE PAPEŽA
BOGU NA ČAST SPET DVIGNJENA
AKORD SIMBOL IN DAR NEBA NOVOST VSEM ZNANI VEČNEGA**

Če povežemo vse krepke povečane črke, dobimo akróstih imena cerkvenega zavetnika: **URBAN**, če seštejemo vrednost povečanih rimskih števil, pa še kronogram: MMVIII oziroma letnico 2008. Ta umetelni friz je delo podjetja Marmor Sežana.

Na levi strani pročelja je kapelica, sklesana iz kamna prvotne cerkvice. Oblikovana je kot ločno sklenjena niša, v kateri je reliefna upodobitev Kalvarije. Na svečah, sklesanih ob straneh, sta vrezani začetnici imen M. in F. v spomin na Marijo Škrinjar iz Povirja, pokojno mater zidarja nove cerkve, in pokojnega Franca Medveda iz Male Pristave, ki je sodeloval pri zidanju. Po notranjem licu ločnega zaključka niše pa se vije napis: REŠI NAS ODREŠENIK

SVETA. Desno od portala je vžidana kiparsko izdelana *škrábica* z datumom 20. 7. 2007, izraženim v rimskih številkah. Na velikem kamnu približno trikotne oblike so simbolno upodobljeni papeški trojni križ, tiara in roka, ki jo sv. Urban podaja roki romarja na njegovo Goro, ter napis, s katerim ga nagovarja: PRIŠEL SI ROMAR PRED OLTAR / V SVETIŠČE STVARSTVA NARAVNAN / TU DOBRODOŠEL SI VSEKDAR / POZDRAVLJA TE SAM SV. URBAN / IN PROSI TE ZA ENO STVAR / ZA MILODAR / BOG LONAJ ZANJ / – HVALA. Vse to povezuje v ubrano celoto krilata angelska glavica.

Nad portalom je kot sklepni kamen razbremenilnega loka vzdignjen masiven kamen s kvadratastim licem, nekdanja stopa, ki ima okrasno vlogo rozete in praktično funkcijo zračnika. Na njegovih vogalih so sklesane štiri krilate angelske glave, v okroglo odprtino med njimi pa je vdrt kamnit križ z Jezusovim monogramom IHS v sredi.

V podstavku zvončnice, ki rase iz svisli pročelja, je plošča z umetelno sklesano letnico 20+08 v poglobljenem polju, iz trikotnega zatrepca zvončnice pa gledata dve angelski glavi z razprostrtimi perutnicami, prva na prostor pred cerkvijo, druga na cerkev. Kompozicijo cerkvenega pročelja krona kiparsko izdelano razpelo na vrhu zvončnice, v katero je bil začasno že obešen zvon, ulit v livarni Omco Feniks v Žalcu. Na njem beremo napis: V BOŽJI ČASTI TU ZVONIM, URBANA SVETEGA SLAVIM in letnico 2008.

Požrtvovalni graditelji nesejo na mesto hrastovo sleme novega božjega hrama.

Cerkev je bila jeseni istega leta pokrita s trikapno streho z rdečo opečno kritino, položeno na *planete* na hrastovem ostrešju. Takrat je bila streha tudi blagoslovljena.

Tudi v cerkveni notranjščini lahko občudujemo lepo zidarsko delo iz oklesanega kamna, zlasti v polkupoli apside in lokih nad stenski odprtinami. V steni nad polkupo kaže omeniti še kamnit kolobar zračnika z vklesanim krožnim napisom: SVETI BOG. Zunanji del tega zračnika, ki ga vidimo na hrbtni strani cerkve, je iz kamna z naravno luknjo, ki ga je gospod Vid Premrl okrasil z reliefnima grozdoma. Znotraj pa je v levi steni vzdignjen kamen iz prvotne cerkvice, iz katerega je isti avtor sklesal še eno krilato angelsko glavo s spominskim napisom: SPOMIN NA PRVO SV. EVHARISTIČNO / BOGOSLUŽJE V RUŠEVINAH CERKVICE SV. URBANA / SVETI SVETI SVETI BOG SABAOTH.¹⁷

¹⁷ Bog *sabaoth* (hebrejsko) pomeni Bog nebesnih čet; danes se prevaja kot Bog vsega stvarstva.

Pred apsido je oltar proti ljudstvu iz belega kararskega marmorja, ki ga je po načrtu arhitekta Matjaža Megliča iz Loma pri Tržiču na Gorenjskem izdelalo kamnoseško podjetje Vojka Mužine iz Sela na Vipavskem. Nov izrezljan kip sv. Urbana z angeloma v apsidi je delo rezbarja Branka Veglja iz Petkóvca pri Rovtahn, pozlatil pa ga je rezbar in restavrator Miha Legan iz Žužemberka na Dolenjskem. Tlak je iz svetlejšega in temnejšega repenskega apnenca.

Procesija k Sv. Urbanu (zgoraj) in blagoslovitev njegovega kipa v cerkvi, ki jo je opravil koprski pomožni škof monsinjor dr. Jurij Bizjak 24. maja 2009.

Vrbánščice - rože sv. Urbana

Če pridemo na Goro svetega Urbana spomladi, so njene travnate planjave polne *vrbánščic* – divjih narcis. Nekdaj, ko se je tam še kosilo, je bila cela Vremščica, ko da bi zametlo – toliko *rbánščic* je bilo. Kasneje cvete na njej tudi rumeni *licján*, encijan. Prav okoli Svetega Urbana je najboljša paša za ovce, zato so se tam rade pasle. Seno, ki je polno različnih rož, je prav dišalo in je bilo tudi zdravilno za grižne krave, pripoveduje Milan Željan – Šorčev s Čepna.

V krajih okrog Vremščice, v Košanski in Vremški dolini, okoli Senožec (v Gabrčah) in v severnem delu Brkinov jim pravijo *rbánščice*, *vrbánščice*, *urbánščice*, *vrbánke* ali *urbánke*, bolj poredko *rəbánščice*, v bolj oddaljeni Skadanščini pod Slavnikom pa *rbánščice*, *rombánšnice*, *rumbánščice* in *rombánšelce*. V okolici Vremščice ne more biti dvoma, da so te lepe cvetlice dobile ime po nekdanji cerkvi sv. Urbana na njej. Etnolog Milko Matičetov, ki se je posebej zanimal za njihova raznolika krajevna imena, pa pripominja, da je k nastanku tega imena moral prispevati svoje tudi časovni dejavnik. Ko je cerkev še stala, so se ljudje zbirali okoli nje na praznik njenega zavetnika in so takrat srečevali cvetje, ki je v nižjih legah odcvetelo že pred tedni. Ob skadanskem imenu *rbánščice* pa ni verjetna zveza s cerkvico na Vremščici, temveč ga je mogoče povezati samo z godom tega svetnika v času cvetenja narcis na Slavniku. Urbanščice ima v svojem imenu turistično, kulturno in športno društvo v Famljah v Vremški dolini.

Graditelji nove cerkve in drugi njeni dobrotniki

Da je bila cerkev na tem odročnem in težje dostopnem kraju v razmeroma kratkem času na novo zgrajena in opremljena, so najbolj zaslužni tisti, ki so vbogajme požrtovalno sodelovali pri zidanju in dovažanju gradbenega materiala ter drugih potrebščin, in radodarni dobrotniki. Največ ur dela, truda, skrbi in znanja so poleg zidarja Franca Škrinjarja iz Povirja prispevali Lado Šabec in Jože Pecman s Kala, Jože Morel in Marjan Purkeljc iz Dolnje Košane, bratje Medved iz Male Pristave in Janko Samsa iz Žirij na Krasu, zahvala pa gre tudi drugim sodelujočim, ki jih tukaj ni mogoče vseh naštetih.

Med podarjenimi izdelki in materialom je treba omeniti predvsem:

- načrte za cerkev in njeno opremo, delo arhitekta Matjaža Megliča iz Loma pri Tržiču;
- zvončnico ali *lajblc* iz klesanega kamna, skrile za strešni kap in precej gradbenega kamna, vse to je podarilo kamnoseško podjetje Janka Tavčarja iz Povirja;
- kamnita okvirja za dve okni je podarila Marica Špilar s Kala;
- stare *planete* za streho je dal Jože Dolgan s Čepna;
- zvon je dar Odpada d. o. o. Pivka v Neverkah;
- hrastov les za ostrešje so dali kmetje iz Male Pristave in Narina, prevoz je opravil zastonj Pavel Čelhar iz Neverk, Stanko in Albert Lagoj iz Volč pa sta brezplačno obdelala les, naredila in postavila ostrešje in leseni oltar;
- za vrata je dalo hrastov les podjetje Javor s Prestranka, izdelal pa jih je mizar Branko Štrajhar iz Dolnje Košane;
- okna iz hrastovega lesa je zastonj naredil Janko Prelec iz Zavrha;
- marmorni oltar in kamnite plošče za cerkveni tlak je podarilo kamnoseško podjetje Vojka Mužine iz Sela na Vipavskem;
- les za gradbeni oder je dal Iztok Dolgan iz Gornje Košane;
- večino prevozov k cerkvi so opravili gasilci iz Dolnje Košane;
- denar so dali Jošt Rupnik iz Podskrajnika, Darko Cucek iz Volč in Marjan Oblak iz Žirov.

O poteku obnove cerkve sv. Urbana in bogoslužnih slovesnostih ob njej je pisala v primorske in druge časopise Nataša Belčič iz Postojne.

Dopolnjeno 18. maja 2010.

Božidar Premrl, Ljubljana, email: bozidar.premrl@siol.net, GSM: 031 220 481

DODATEK O KAČI VELIKANKI IN O GORI SVETEGA URBANA

Ljudsko izročilo o kači velikanki z Nanosa je še dosti bolj razširjeno, kakor sem sprva mislil, in tako zanimivo, da ga je vredno še nekaj povzeti na tem mestu.

Tako kačo so videli ne le na Pivki, temveč tudi na Gornjem Vipavskem. Pokojna Marija Ferjančič pri Johanovih na Slapu je pravila, da je v njihovem *nogradu* pod sv. Pavlom na Planini videla kačo, veliko ko žrd, ki je puščala za sabo rjavkasto stezo. Pokojni Ivan Gerželj, Banáček iz Senadol, je pripovedoval sinu Miroslavu, da je kača, velika ko žrd, z Nanosa lazila čez Otošče in čez Dolenjska Brda¹⁸ po drevju, z *dreva na drev*. Prav nad Otoščami imajo namreč Senadolci gozd. Ljudje, ki so jo zagledali, so utihnili od straha, da jih ne bi slišala. Kača je šla naprej na Vremščico, potem pa se je tudi vračala nazaj.

Ovce na Vremščici leta 1978. Foto Marija Makarovič.
Hrani Slovenski etnografski muzej v Ljubljani.

V knjigi *Javorov hudič* je zbiralec ljudskega blaga Franc Černigoj objavil vrsto pričevanj iz Podkrajja, Višenj, z Vodic in iz Hrušice o *Brlišku*, *Brzeliščku*, *Bazališku*, *Brzoliščku* in *kači ropotači*, kakor so poimenovali čudno kačo, ki so jo videvali v okolici teh vasi.

... Žgot¹⁹ ima kačji, debel kakor moška roka. Rep je kratek in močen, glava pa je podolgovata, največkrat podobna mačji, v nekaj primerih tudi konjski; vedno pa ima na sredi glave nekakšno rdečo rožo, ki jo je dosti očitvidcev videlo kot krono. Po vratu in hrbtu je poraščen z valovito sivo ščetinasto dlako.

Strašno hitro se premika – postavi se pokonci, glavo upogne malo naprej in drsi samo po repu tako naglo, kot bi letel. Gre pa zmeraj samo naravnost in se pri tem nič ne zviva. Ko nori čez senožet, se trava pred njim kar umika, za sabo pa pušča široko sled. Eni pravijo, da se trava za njim kar posuši, tako da je strupen. Največ ljudi pa misli, da je strupen za devet gadov. S strupom zadene človeka tudi na daleč. Vsi pa so si edini, da Brliški predirljivo piska, brlizga, od tod verjetno tudi ta oblika njegovega imena. Žvižga pa samo vsakih sto let.

Do zdaj so ga videli samo v okolici Podkrajja, gor proti Svetemu Duhu, nad Višnjami, na Vodicah in na Nanosu. Ta z Nanosa da gre najbolj hitro in zraven da ropota, kakor bi tekel z vetrnico skozi veter, zato mu pravijo kača ropotača.

Pripovedko o kači z Nanosa je slišal tudi hrenoviški kurat Franc Rupnik. V *Zgodovini hrenoviške župnije* je poglavju o ljudskih vražah takole zapisal, kar so mu večkrat pripovedovali na Ubeljskem: Vsakih sedem let baje pride z Nanosa doli velikanska kača in leze čez njive in travnike med Ubeljskim in Razdrtim tja v Beševce, kjer izgine v lozah in hribih. Za seboj pušča sled: potlačeno travo, kakor bi vlekel po tleh kako žrd. Nekateri so mu sveto zatrjevali, da so jo v resnici videli na njenem pohodu in tudi vprežna živina da je prestrašena obstala, ko je več metrov dolga, kot žrd debela kača z glavo, dvignjeno okoli en meter od tal, hitela od Nanosa proti Beševcem.

¹⁸ Otošče so prva vas v Vipavski dolini, Dolenjska Brda pa so pri Dolenji vasi pri Senožečah.

¹⁹ Žgot je narečna oblika za život.

Poizvedoval je, kaj bi bila ta kača in kakšen je pomen njenega pohoda, a nihče mu ni vedel ničesar povedati. Verodostojne osebe pa so mu z vso resnostjo zatrjevale, da kače sicer niso videle, a da se od časa do časa vidi tista skrivnostna pot, široka kot žrd, čez travnike in njive. Nekateri so menili, da to delajo jazbeci, drugi pa so videli v tem izžarevanje podzemeljskih vodnih žil.

Rupnik na koncu ugotavlja, da je pri vseh, ki so kaj opazili, najverjetneje močno delovala domišljija, obenem pa opozarja na njen prvotni pomen, ki je v ljudskem spominu že potemnel. Značilna je pot kače z Nanosa v Beševce, ki sledi toku vode iz Nanosa: zemeljsko površje pri Ubeljskem namreč kaže, da je nekoč drla precej močna voda skozi današnjo vas in dalje po polju proti Hudičevcu in v Beševce. Vodna sila pa, sklepa Rupnik, se v ljudskih pravljicah zelo rada preobrazi v zmaje, in sled takega zmaja, take kače, bi utegnila biti tudi kača z Nanosa.

Temu mnenju se pridružuje tudi arheologinja Andreja Penko, ki je v knjigi *Naše korenine. Sledovi davnine na obrobju Pivškega*, posvetila celo poglavje kači z Nanosa. V njem je povzela zgoraj navedeno objavljeno ljudsko izročilo in ga dopolnila s še eno pripovedko o kači, debeli kot žrd, ki da so videli tudi na Gori ali hribu Sv. Lovrenca z istoimensko cerkvijo nad Studenim - o tem hribu pa vejo domačini povedati tudi, da je v njem jezero, ker je poln vode.

O cerkvi sv. Urbana in Vremščici najdemo zanimivo izročilo tudi v prispevku Andreja Valenčiča, objavljenem v Novicah že davnega leta 1879:

Iz Košane 20. sept. /.../ Nad Košano je hrib z imenom »Gradišče«. Po ljudskih pripovedkah je stal tu grad, ki ga zdaj ni več videti; mogoče je, da je zidovje zasuto. Kakor narod pripoveduje, je bival v tem gradu pravi velikan; bil je neki tako velik, da so mu sedečemu na tem hribu noge visele doli v potok, ki izvira v podnožji tega hriba in se dalje vije do Košane. 2 metra od potoka izvira studenec, h kateremu se še dandanes ne upa nobena ženska, češ, da ob studencu sedi ovi /sic/ velikan, o katerem se tudi pripoveduje, da je bil surovež in neusmiljen tlačitelj podložnih. Od tod toraj izvira strah in groza priprostega naroda pred tem krajem. – Na dalje naj še povem, da je peljala čez ta hrib stara vožna cesta, katera se še zdaj tu in tam pozna. Ta cesta je držala sme od Reke, Bistrice in Bog vedi od kod do še do mlina »Stružnik« vedno ob vodi; od tam se je nagnila čez Malopristavske, Novo- in Starošiške vrhe, Košansko gradiše, Kržišče, Čepanske hribe, Zavod, Vrh in Šterne vedno ob robu do cerkve sv. Trojice. Ta cerkvica spada pod občino Čepan. Tukaj je moral tudi grad biti, kajti neka 118 let stara ženska iz Čepna, ki je umrla pred kacimi 20 leti, je pravila, da se iz mladih let spominja neke velike, z železnim omrežjem ograjene šterne. Ta vodnjak mora biti zasut, a hribu je še dandanes ostalo ime »na šternah«, »pod šternami« in »za šternami«. Od tod je šla vožna in tovarna pot proti Krišci, od tod pa navkreber na goro sv. Urbana ali pa v Remšico, ker drugod ni bilo nikar mogoče zavoljo strmin in žlebov na obeh straneh. Ta pot je šla prav mimo posute cerkvice sv. Urbana in dalje po Vremšici, dokler ni prišla pod Čebulavcem zopet v ravan. Ta cerkvica na vrhu Vremšice je zdaj razvalina preprežena z grmovjem. Tudi ta cerkev je spadala pod občino Čepan. Iz te cerkvice bila je prenesena podoba sv. Urbana, katera je že zelo stara, v cerkev sv. Trojice na Šternah nad Čepno, kjer se še dandanes vidi v altarji. O vseh teh 3 krajih, namreč: Gradišči, sv. Trojici na »Šternah« in sv. Urbanu se trdi, da so nekda tu stali rimski gradovi.

Ljudska pravljica ve tudi dokaj pripovedovati o »šacih«, kateri so tukaj okoli zakopani. Leta 1869. smo našli velike luknje izkopane in še celo cerkveni prag je bil ves spodkopan, kar je dokaz, da se še zdaj dobijo ljudje, ki iščejo na ta način sreče. /.../

Viri in literatura

- Arhiv Republike Slovenije, fond AS 730, Dolski arhiv, Raigersfeld, IX, *Ecclesiastica tergestina et alia*: Janez Krstnik Francol, *Opis tržaške dieceze*, 1689, fascikel 181, str. 24.
- Lojze BLAŽEK - PODNANOŠKI, po domače Ferjančkov iz Hruševja, *Črtice iz življenja kač in kačjega lovilca*, 1955 (rokopisni zvezek); hrani Breda Može, Potoče 1.
- Franc ČERNIGOJ, *Javorov hudič*, Ljubljana 1988, str. 104-115.
- Marjan DOLGAN, Glavni podatki o središču Košanske doline in bližnjih krajih, v: *Dolnja Košana in okolica. Študije, dokumentarna in literarna besedila*, Mohorjeva družba Celje 2006, str. 24.
- Kronika košanske župnije, v: Marjan DOLGAN, *Dolnja Košana in okolica. Študije, dokumentarna in literarna besedila*, Mohorjeva družba Celje 2006, str. 414, 441.
- Daniela DURISSINI, *Diario di un viaggiatore del 1600 in Istria e Carniola*, Monfalcone 1998, str. 126.
- Drago KOLENC, *Dober dan, Krpanova dežela*, Vrhnika 2006, str. 192-195.
- Milko KOS, *Srednjeveški urbarji za Slovenijo. Urbarji slovenskega primorja. Drugi del*, Ljubljana 1954, str. 203.
- Krajevni leksikon Slovenije. I. knjiga, Zahodni del Slovenije*, Ljubljana 1968, str. 308, 334.
- Leto svetnikov, II*, Ljubljana 1970, str. 441.
- Milko MATIČETOV, Bedenice. Imena, pesniško in obredno izročilo o tem cvetju na Slovenskem in pri sosedih v hrvaški Istri, v: *Kuretov zbornik. Traditiones*, 5-6, 1976-1977, str. 288, 293.
- Andreja PENKO, *Naše korenine. Sledovi davnine na obrobju Pivškega*, Vrhnika 2007, str. 78-80, 134.
- Jasna Majda PERŠOLJA, *Škocjanski kaplanci*, Škocjan 2006, str. 120-121.
- Robert PESKAR, *Gotska arhitektura na Goriškem. Stavbarske delavnice (1460-1530)*, Nova Gorica 1999, str. 39, 94.
- Jolanda PIBERNIK, *Po sledih svojih korenin*, Kranj 2009, str. 133.
- Ciril PLEŠEC, *Pregled cerkvenih zavetnikov (v Sloveniji)*, diplomatska naloga, Ljubljana 1983, str. V, 135.
- Postojnsko okrajno glavarstvo. Zemljepisni in zgodovinski opis*. Spisali in izdali učitelji v okraji. V Postojini, 1889, str. 32, 135.
- Franc RUPNIK, *Zgodovina hrenoviške župnije*, tipkopis, 1935.
- Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763-1787, 3. zvezek. Karte, sekcija 211*.
- Vera SCHAUER, Michael SCHINDLER, *Svetniki in godovni zavetniki za vsak dan v letu*, Ljubljana 1995, str. 251.
- Škofjski arhiv Ljubljana, spisi, škatla ŠAL / Župnija Košana 1775-1885, *Urbarium parochiae cossanensis institutum a me paracho caesareo Io: Baptista De Fabris, et Frayenthöll. 1727*.
- Marija TONČIČ ŠTRANCAR, *Frk, čez drn - frk, čez trn*, Ljubljana 2005, str. 62-64, 113.
- Andrej, VALENČIČ, Iz Košane. Novice, 37, 1. oktobra 1879, št. 40, str. 320.
- Janez Vajkard VALVASOR, *Slava vojvodine kranjske, 2. del, 8. knjiga*, Ljubljana 1689, str. 734-735, 804.
- Marijan ZADNIKAR, *Romanika v Sloveniji*, Ljubljana 1982, str. 404-406.
- Janez ZABUKOVEC, *Slavina*, Ljubljana 1910, str. 187.
- Jožko ŽIBERNA, *Divaški prag*, Divača 1981, str. 25.
- Župnijski arhiv Košana, *Urbar cerkve sv. Petra v Volčah in sv. Štefana v Košani 1666*, listi 10, 12, 13v, 16, 33v.
- Splet: Wikipedia: Diocesi di Trieste

Pripovedovalci

Marjan Biščak, Lunj, Gornja Košana 12
Pavla Blažek, Razdrto 14
Ada Buti, Čepno 1 B
Stana Čepar, Gornje Ležeče 16
Darko Dolgan, Andračev, Volče 17 A
Marija Dolgan, Držanova, Gornja Košana 38
Marija Ferjančič, Slap 41
Andrej Foški, Kukčev, Famlje 12
Rajko Gorjanc, Lukov, Sajevče 5
Miroslav Grželj, Jernačev, Dolenja vas 46
Ivan Hiti, Senožeče 13 A
Ivan Hotež, Vidinov, Brezovica 24
Karlo Hrvatini, Kasarnov, Skadanščina 4
Gabrijel Jeram - Gaber, Štorje 2 A
Nives Kenič, Orehek 29
Jelka Kobal, Bela 5
Leon Kontelj, Čendkov, Kal 41
Franc Magajna, Čemparjev, Dolnje Vreme 20
Gabrijela Mahorčič - Elka Bezкова, Naklo 14
Jože Meden, Metežev, Senožeče 52

Breda Može, Rjavcova, Potoče 1
Lojze Pavlovčič, Škupnikov, Senožeče 12a
Mario Peršič, Tonkov, Ravne nad Črničami 6
Jože Pecman, Kal 14 B
Rudolf Počkaj, Martenčkov, Veliko Ubelsko 15
Jože Posega, Špančkov, Strane 20
Jože Požrl, Klunov, Goriče pri Famljah 9
Mira Rebec, Ogrizkova, Hruševje 26
Antonija Smrdel, Mavtgarjeva, Kal 16
Dragica Suša, Maticova, Gabrče 6
Marija Sušelj, Matevževa, Kal 64
Franc Škrinjar, Mežnarjev, Povir 25
Pavla Šprohar, Suhorje 43
Ana Tomažič, Volče 4
Žena Franca Turka, Gabrje 11
Družina Ulčarjevih, Suhorje 10
Štefka Zrnec, Jagrčeva, Gornje Vreme 28
Milan Željani, Šorcov, Čepno 19

Strokovni svetovalci

dr. Matej Klemenčič in dr. Blaž Resman, umetnostna zgodovinarja, Ljubljana; Franc Škrinjar, zidar, Povir

Fotografije: Božidar Premrl, Drago Kolenc, Marija Makarovič, Brane Vegelj; skica tlorisa cerkve: Franc Škrinjar

